

Одночленні номінативні речення у німецьких газетних і журнальних текстах*Роботу виконано на кафедрі німецької мови
ЖДУ ім. І. Франка*

У статті зроблено спробу дослідити одночленне номінативне речення як окремий лексико-граматичний тип, визначити функції номінативного речення у німецьких газетних і журнальних текстах.

Ключові слова: номінативне речення, одночленне речення, комунікативні мінімальні єдності.

Рудницькая Н. Н. Одночленные номинативные предложения в немецких газетных и журнальных текстах. В статье сделана попытка изучить одночленное номинативное предложение как отдельный лексико-грамматический тип, определить функции номинативного предложения в немецких газетных и журнальных текстах.

Ключевые слова: номинативное предложение, одночленное предложение, коммуникативные минимальные единства.

Rudnitska N. N. Nominal Sentences in Modern German Journalistic Texts. The article makes an attempt to research nominal sentences as a separate lexico-grammatical type, to designe the functions of a nominal sentence in modern German journalistic textes.

Key words: nominal sentence, one member sentence, minimum communicative unity.

Постановка наукової проблеми та її значення. Номінативне речення розглядається як односкладне речення, яке виражене іменником у називному відмінку і яке вказує на існування предмета, дії, стану.

На кожному етапі розвитку лінгвістики номінативні речення розглядали з певного погляду. На початку ХХ ст. вчені займалися дослідженням односкладовості структур і проблемами номінативного речення як особливого типу речень. Останнім часом коло питань для досліджень розширилося. Це засвідчують праці на матеріалі російської, англійської і німецької мов.

У працях російських германістів і деяких німецьких авторів номінативне речення розглядається у зв'язку з проблемами односкладних речень, його стилістичних можливостей [1; 7; 2].

У наукових розвідках, присвячених дослідженню номінативного речення у німецькій мові, зацікавленість лінгвістів викликає його структура окремо від текстового оточення (Л. Корабльова), та його граматичні й стилістичні характеристики (Г. Каган, І. Авалішвілі, М. Коренева) [2, 13; 3; 5].

Підручники із граматики німецької мови розглядають такі речення лише частково. Поруч із граматиками, які експліцитно чи емпліцитно обмежуються на реченні з дієсловом, є й інші, які розглядають речення без дієслова в окремих розділах (Н. Wunderlich, Н. Glinz). Згадуються також одно- та двочленні речення, які поділяються на речення з дієсловом і без нього (О. Behaghel).

У граматиці німецької мови розрізняють речення, які ґрунтуються на дієслові, та комунікативні мінімальні єдності (kommunikative Minimaleinheiten), для яких цей критерій недійсний. Класифікація комунікативних мінімальних єдностей відбувається за прагматичними критеріями, причому увага насамперед приділяється комунікативним мінімальним єдностям. Одно- та двочленні бездієслівні мовні єдності та речення аналізуються в синтаксичних та семантичних аспектах (Behr I. /Quintin H.). Оскільки поняття еліпсису стосується вербальної і номінальної сфер, формальний критерій відсутності дієслова є каталізатором основних питань, зокрема питань орфографії та її традиційних категорій, цілісності контексту, визначення меж або контактів між розмовним і письмовим мовленням, моделювання зв'язків між мовцем/автором і слухачем/читачем [4, 18].

Актуальність дослідження зумовлена низкою теоретичних проблем лінгвістики тексту, пов'язаних з вивченням синтаксичних одиниць, що становлять текстову цілісність. Нові напрями дослідження в руслі лінгвістики тексту, а також функціональної граматики дають змогу по-новому розглядати номінативні речення як окремий лексико-граматичний тип, текстові функції якого потребують детальнішого дослідження.

Предмет дослідження роботи – номінативне речення.

Об'єкт статті – функції номінативного речення у німецьких газетних і журнальних текстах.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із функціонального погляду В. Г. Адмоні пропонує розрізняти у німецькій мові дві групи називних (номінативних) речень: *контекстно-називні* та *ситуативно-називні* речення [1]. На матеріалі німецької мови Л. В. Шишкова виділяє такі види: *речення існування* (Existenzialsätze), *називні* (Benennungssätze) та *оцінні* речення (Wertungssätze), а також залежно від умов уживання: комунікативно обумовлені та ситуативно обумовлені називні речення. Комунікативно обумовлені називні речення вживають у рекламах, заголовках, діалогах, ситуативно обумовлені трапляються у художній літературі [6, 154].

У німецькій мові вживають висловлювання без дієслова, які справляють враження закінченості. Ці бездієслівні варіанти деякою мірою граматицизовані. Крім того ці висловлювання не обмежуються лише розмовним мовленням, а навпаки, трапляються у суто письмових текстах, у текстах ЗМІ.

Номінальні структури мають такі закономірності:

- 1) вони закінчені і можуть розглядатися як самостійний елемент тексту;
- 2) як ядро використовують іменник або прикметник;
- 3) виражають регулярні семантико-синтаксичні зв'язки.

Бездієслівні речення розглядають традиційно як ознаку усного мовлення. У розповідях короткі речення надають тексту жвавості, яскравості, особливо у прямій мові. Номінальні фрази зображають предмет розмови коротко та наочно, тому їх часто вживають у назвах, планах як альтернативні варіанти для вдалого формулювання.

Порівняємо: повне речення: *Sprache kann man als eine Waffe benutzen, um jemanden zu verletzen.* Номінальна фраза у вигляді скороченого речення: *Sprache als verletzende Waffe.*

Записки у щоденнику складаються із коротких та скорочених речень: *Wieder nicht geschlafen. Ein heller Morgen.*

Одночленні речення характерні також для програм телебачення:

Fortsetzung folgt! Jetzt jeden Samstag 20.15 Uhr: Adriano Celentano. Seine besten Komödien. Fernsehen mit Happy End [10].

23.05 – 24.00 Uhr: XXP aktuell – das Magazin zum Thema “Der Kampf gegen die italienische Mafia” [10].

Отже, речення подібного типу трапляються на письмі в романах, театральних п'єсах, поезії, де у центрі стоїть суб'єктивність автора.

Одночленні речення поділяються на одночленні іменникові речення, одночленні дієслівні речення, одночленні прислівникові речення, речення із частками та речення-вигуки. Стилїстична цінність номінативних речень (Nominalsätze) дуже різноманітна, вони відображають ситуативні картини та справляють візуальне вираження. Водночас вони є засобами концентрації. Саме через це їх дуже часто використовують імпресіоністи, але вони є і у творах різних літературних жанрів: *Korridore, Laboratorien, ein kleiner Raum, nur schwach beleuchtet.* Такі речення називають реченнями існування (Existenzialsätze). Вони типові для сценічних ремарок у театральній п'єсі або сценарії: *Sandras Wohnung. Innen. Nachmittag. Eine sehr kleine Wohnung. Viele Bücher.* Речення існування, яке вживається самостійно, часто задає тему наступного висловлювання, будучи зазвичай у формі окличного речення: *Treu! Dachte er. Ich will treu sein.*

Бездієслівні речення у газетних текстах характеризуються тим, що в них немає ознак, які вказують на автора. Інші елементи можуть заповнити ці пропуски. У більшості випадків це лексичні елементи.

Слід розрізняти одночленні бездієслівні речення у заголовках. У заголовках точно не відомо, чи це суто бездієслівна предикація, чи це скорочення. У наведеному нижче прикладі заголовок розглядають як часткову цитату із тексту, яка має нову інтерпретацію завдяки лаконічності :

Erfreuliche Entwicklung der Einnahmesituation

...Steinbrück umriss die “erfreuliche Entwicklung der Einnahmesituation der Kommunen” im Jahr 2006: Die deutschen Kommunen können 28 Milliarden Euro aus der Gewerbesteuer erwarten [9].

Вставки різного виду і функцій розглядають як предикацію, котра тлумачить, коментує, визначає елементи тексту на паралельному текстовому рівні:

Dass die Politik die verlängerte Lebenserwartung "Alterung" aufhalten könnte und dürfte: undenkbar. Dass die Migration steuern kann: Das ist möglich und erwünscht [11].

У деяких випадках привноситься додаткова інформація:

Weitere zwei Milliarden muss er, Folge des Solidarpakts, für Arbeitsbeschaffung bereitstellen [12].

Noch 50 Meter bis zum Ufer. Merkwürdig, wie sie es hier so lange aushalten konnte! 22 Jahre lang. Ohne Gefühl für Zeit, ohne einen anderen Zwang als den von Ebbe und Flut [13].

Предикації у постпозиції в газетних текстах коментувально-оцінні або уточнювальні. Якщо іменникове ядро номінальної групи не є лексемою із суб'єктивною оцінкою, то оцінна або уточнювальна функція виражаються означенням, частки підсилюють суб'єктивний компонент:

Gesundheitsausgaben gelten als Kosten und damit als schlecht ein gefährlicher Irrtum, der Wachstum kostet [11].

Крім того, бездієслівні речення можуть містити модальні прислівники, які можуть стояти безпосередньо перед (рідко після) номінальним ядром, ремою, а також відтіночні частки:

Vergessen wird dabei, dass viele Frauen es sich vielleicht gar nicht leisten können, mehr Geld für ihren Ruhestand anzulegen. Schließlich liegt ihr Einkommen im Schnitt noch ein Fünftel unter dem der Männer. Eigentlich schade. Denn Frauen sind oft nicht nur innerhalb der Familie die Finanzminister [10].

Одночленні бездієслівні речення із предикативною функцією слугують для оцінки, назви або уточнення. Це так звані "суб'єктивні прикметники" і передусім невизначені номінальні групи, які перебирають на себе функцію "рематичного ядра" (des rhematischen Kerns). Часто вони містять аспектуальні вказівки (з. В. *permanent*), оцінку (з. В. *sehr gefährlich*), вказівки на фактичність (з. В. *faktisch, eigentlich*). Це короткі елементи, які виражають ставлення автора.

Поряд із власне прикметниковими бездієслівними реченнями трапляються називні речення. Обидва типи речень можуть містити аспектуальні, фокусуєчі елементи:

Grandios: Genügend Geld vorausgesetzt, lassen sich einmal investierte Talentpunkte bei einem NPC-Seher wieder zurückkaufen und umverteilen [12].

Поряд із оцінною функцією бездієслівні речення мають у препозиції ще структурувальну, ввідну функцію. Перестановка слів абсолютно можлива, але в більшості випадків змінюється відношення до контекстуальних елементів, зв'язки стають неможливими, позитивні оцінки перетворюються в іронічний коментар:

Genügend Geld vorausgesetzt, lassen sich einmal investierte Talentpunkte bei einem NPC-Seher wieder zurückkaufen und umverteilen. Grandios.

Der Koffer ist weg für viele Urlauber sicher keine nette Erinnerung an die Ferien. Der Ratgeber zeigt, wie Sie Gepäck, das verloren geht, unter Umständen zurückbekommen können.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у німецькій мові вживаються висловлювання без дієслова, що справляють враження повноти, закінченості думки. Ці бездієслівні варіанти не обмежуються лише розмовним мовленням, але й трапляються у письмових текстах, у газетних і журнальних статтях. Ознакою бездієслівних речень у газетних текстах є те, що вони не вказують на автора, а тлумачать, коментують текст, привносять додаткову інформацію, уточнюють її. Перспектива подальшого дослідження полягає у поглибленні трактування суті номінативного речення, в багатоаспектності його вивчення, у структурній, стилістичній і текстовій характеристиці з урахуванням специфіки публіцистичного тексту. Нові напрями дослідження в руслі лінгвістики тексту, а також функціональної граматики дають змогу по-новому розглядати номінативні речення як окремий лексико-граматичний тип, текстові функції якого потребують детальнішого дослідження.

Література

1. Адмони В. Г. Синтаксис современного немецкого языка, система отношений и система построений / В. Г. Адмони. – Л. : Наука, 1973. – 366 с.
2. Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность / А. В. Бондарко ; отв. ред. А. В. Бондарко. – СПб. : [б. и.] 1996. – 243 с.
3. Кораблёва Л. Г. Бытийные предложения в современном немецком языке : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Л. Г. Кораблёва. – Л., 1972. – 32 с.
4. Никифорова С. А. Номинативное предложение как компонент структуры текстового целого (на материале немецкоязычной прозы и поэзии) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / С. А. Никифорова. – СПб., 2006. – 34 с.

5. Соколова Л. И. Присоединительные конструкции в современном немецком языке как явление коммуникативного синтаксиса : дис. ... канд. филол. наук / Л. И. Соколова. – Л., 1997. – 199 с.
6. Шишкова Л. В. К семантико-грамматической и функциональной характеристике номинативных предложений в немецком языке / Л. В. Шишкова // Коммуникативно и структурно обусловленные модификации единиц языка : межвуз. сб. научн. тр. – Л. : ЛГПИ, 1986. – С. 154–164.
7. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung / H. Brinkmann. – Düsseldorf : Schwann, 1962. – 654 S.
8. Erben J. Abriss der deutschen Grammatik. – 7. neubearb. Auflage / J. Erben. – Berlin : Akademie-Verlag, 1964. – 316 S.
9. Allgemeine Zeitung Mainz. – 2006. – 18 September.
10. Apotheken Umschau. – 2007. – 15 August.
11. Bayerische Staatszeitung. – 2007. – 26 Januar.
12. Der Spiegel. – 1993. – 22 März.
13. Die Welt. – 2003. – 23 Oktober ; 2006. – 12 August.

Статтю подано до редколегії
14.04.2011 р.